

Կ'արժէ որ ամէն հայ հպարտօրէն ունենայ իւր սեղանին վրայ այս մեծարժէք գործն, որ պատիւ կը բերէ Ազգին: Կը վայելէ մանաւանդ որ նոյնը հայերէն գոնէ մասնական թարգմանութեամբ մտօնելի ըլլայ ազգային գեղարուեստասէրներուն. եւ կը յուսանք թէ հայ մեծատուններէն մին կամ միւսը սիրայօժար քաջալերիչ կը հանդիսանայ այս մեծածախ ձեռնարկութեան¹:

Հ. Ն. ԱՅՈՒՆԵԱՆ

MACLER FR.: La France et l'Arménie à travers l'art et l'histoire. Paris 1917. 8°, p. 59.

Փր. Մակլերի այս գործը ութածալ մեծութեամբ եւ մարուր տպագրութեամբ ընտիր աշխատութիւն մըն է, ուր 59 էջի մէջ ամփոփուած են հայկական-գաղղիական յարաբերութիւններն՝ թէ պատմականը եւ թէ մանաւանդ ներկայինը՝ իր գեղարուեստական բաղմապիսի երանգներով: Այս իսկ պատճառաւ ամբողջը երկու մասի բաժնուած է:

Առաջնոյն մէջ Ս. Իրենէոսի՝ իբրեւ Գաղղեոյ երբեմնի եպիսկոպոսի մը՝ ընդդէմ՝ Գնոստիկեանց եւ Աղղնտիւնեանց գրած ճառին հայերէն թարգմանութիւնը, ինչպէս նաեւ Պարոյրի (Գ. դար) եւ Սերաստիոյ քառասուն մանկանց պատմութիւններն համառօտիւ յիշելէն վերջը կը ծանրանայ աւելի խաչակրաց ժամանակաշրջանին վրայ, յառաջ բերելով La Chanson d'Antioche, Hugues Capet, Gaufrey եւ այլ միջնադարեան դիւցազններգութիւններէ կտորներ — հանգերձ մարուր թարգմանութեամբ: Ասոնց մէջ ի տես կու գան Հայք մերթ իբր բերդապահ, մերթ խորհրդատու, մերթ լաւ քրիստոնեայ ժողովուրդ եւ քաջ դաշնակից, բայց եւ ինչ ինչ երգերու մէջ յետին դիրք գրուած են Հայք՝ ստանալով սարակիսոս, անհաւատ, հեթանոս անուններն: Ապա կը խօսի ԺԴ. դարու Աւինեօնի Քահանայապետներու յարաբերութիւններու մասին, կը յիշատակէ Լեւոն Լուսինեանի՝ Հայոց վերջին թագաւորին՝ Գաղղիա ապաւինիլը, դնելով առընթեր անոր Saint Denis ի եկեղեցին պահուած շիրմին նկարը:

¹ Կարեւորագոյն մասին թարգմանութեան եւ ասոր վերաբերեալ կիիշխներու գործածութեան իրաւունքը շնորհուած է ըստ կանխօրէն պայմանաւորութեան Նեղիսակին Նրատարակչին Նեա՝ Վիեննայի Միջնադարեան Հայրերուն, ինչէ երբեք ծննդարկուի գործոյն Նայսցման. առ որ ամէն յօժարութիւն կայ, ինչէ տպագրութեան նիւթական դժուարութիւնը խափան չհասնիսանսն:

Խօմարգ. «Հմտագր.»,

Հայոց թագաւորութեան անկումէն ետքը՝ ինչպէս յայտնի է, հայ պատմութեան մէջ ամէնէն աւելի ականաւոր դիրք գրաւողը՝ վաճառականը կ'ըլլայ: Մակլեր քաջածանօթ այս իրողութեան կը շեշտէ, թէ ինչպէս հնդկապարսկական ապրանքը մինչեւ Գաղղիա կը տանէին, ուր (Մարսէյ, Պարիս եւն) Հայերը վաճառատուններ հաստատած էին: Գաղղիա առաջին սրճարան բացողը՝ Հայն է: ԺԹ. դարու մէջ յարաբերութիւնը վերջին աստիճանի լաւ կը գտնենք. ընկերութիւն, փողոց, քիմիական նիւթեր, «Arménie» անուամբ կնքուած են: Պարիս ի մանաւորի կը սնուցանէ իւր ծոցն ամէն տեսակէ Հայ, — գիտնականը, բժիշկը, երկրաչափը եւն:

Պրպտելով գաղղիացի մատենագիրները, կը գտնէ Pierre Corneille ի Le martyrologe arménien, Scarron ի Don Japhet d'Arménie եւ յիշատակութիւններ մինչեւ իսկ Molière ի քով: Զի մոռնար նաեւ յիշել, որ Նայսուէն Ա. ի ծառայութեան մէջ կային նաեւ նշանաւոր հայ անձնաւորութիւններ, այսպէս՝ Ռուսթան, Շահան Զրպետ, Միր Գաւիթ. սակայն անտես եղած է Եւստիոս Ռուսթան՝ առաջնոյն թուրք, նշանաւոր բանաստեղծ մը, ինչպէս նաեւ Նայսուէնի փեսան հայ քաջ զօրապետն ու Նէապոլսոյ թագաւորը (1808—1814) Յովակիմ Մուրատեան¹ (Joachim Murat): Հուսկ ուրեմն թուելով Գաղղիա լոյս տեսած հայ պարբերական թերթերն ու մի քանի ականաւոր անձ, ինչպէս՝ Պարոնեան — իբր երգիծարան, Երուանդ Օտեան, — իբր կատակարան, Պէշկէթաշեան — իբր քնարերգու բանաստեղծ, առաջին մասը կը փակէ (1—24):

Գալով Բ. մասին՝ հոս մեր առջեւ կ'ելլէ նախ էջմիածնի 229րդ ձեռագրի պատկերը, որ նմանութիւն ունի Կարոլոս մեծի ձեռագրին եւ այլ երկու լատինական աւետարաններու հետ: Յաջորդ երեսին վրայ կը տեսնենք հայկական ու լատինական խաղերով երկու շարական, մին ԺԵ. դարու, իսկ երկրորդը ԺԱ: Երկրորդ մասս, ինչպէս վերնագիրն ալ կը ցուցնէ, առհասարակ թատրոնի, երաժշտութեան ու գեղարուեստից նուիրուած է, որոնք՝ մանաւանդ վերջի ժամանակներս շատ ծաղկեցան: Յառաջ կը բերէ Պարիսի մէջ դերասանութեամբ, երաժշտութեամբ ու նկարչութեամբ նշանաւոր հանդիսացած ազգայիններ, ինչպիսի են՝ Քարայեանը, Տէմիրճեան, Եպրուպեան, Զ. Զաքարեան, Ա. Շա-

¹ Հմտ. M. Heiman, Армяне, С.-Петербургъ 1899, էջ 157-170:

պանեան, Կ. Աբամեան, Ա. Տէր-Մարութեան, Է. Ալեանաք եւ ուրիշ շատեր, դնելով համառօտիւ ամենուն կենսագրութիւնը, լուսանկարն եւ իրր 30 նկար: Զարմանալի է, թէ ինչպէս Յ. Այվազովսկիի նման հռչակաւոր ծովանկարիչն անտես եղած է այս էջերուն մէջ, որուն սակայն լաւագոյն տեղ մը պէտք էր տալ քանի որ այն ալ իւր ուղեւորութեան միջոցին Պարիսի ժողովրդեան ծանօթացուցած է ինք զինքը Լուվրի ցուցահանդիսին մէջ, ուր ոսկէ մեդալի եւս արժանացաւ¹:

Պրոֆ. Մակլերի սոյն գործս իւր համեստ նպատակէն դատելով՝ գնահատելի աշխատութիւն մըն է: Կը մաղթենք հայասէր Հեղինակին յաջողութիւն ամէն սոյնօրինակ հրատարակութիւններու մէջ: * Ռ. Զ.

¹ Հմմտ. Գեղարուեստական Ալբոմ, հրատարակութիւն «Փնջիկի», Ս. Պետերպուրգ 1903, էջ 17:

Ա Յ Ի Ե Ի Ա Յ Ի Ը

Société des Études arméniennes. — Prof. Meilletի Յունուար 15ին խմբագրութեանս ուղղած նամակէն ուրախութեամբ կ'իմանանք որ M. Diehlի գահերեցութեամբ նորերս Պարիս «Հայ Ուսմանց Ընկերութիւն» մը հաստատուած է, որուն նպատակը զուտ գիտնական է եւ պիտի զբաղի Հայաստանի հնախօսութեամբ, աշխարհագրութեամբ, պատմութեամբ եւ մատենագրութեամբ: Ընկերութեան քարտուղարն է Prof. Meillet, իսկ Պարբերականին Հրատարակիչն ու Գործակատարը Prof. Fr. Macler: Խմբագրութիւնս իւր խնդակցութիւնը կը յայտնէ հայասէր հայագէտ Գիտնականներուս՝ մաղթելով յաջողութիւն իրենց խոստմնալից ձեռնարկութեան մէջ:

ԵՍՐ. «ՀԱՆԳԻՍԻ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ԺԱՆՉՑՈՒԱԾ

Թերթս մամուլին յանձնելու պահուն՝ Միաբանութիւնս Հայ Հանրապետութեան Պարիսի Պատուիրակութենէն հետեւեալ աւետարեր հեռագիրն ընդունեցաւ:

Congrégation des Méchitharistes de Vienne.

Président Délégation République Arménienne reçu de Conférence paix communication suivante: il est décidé premièrement que gouvernement état arménien sera reconu comme gouvernement de fait. Deuxièmement que cette reconnaissance ne préjugera pas question frontières éventuelles cet état.

Secrétariat de la Délégation.

Պարիսի Խաղաղութեան Ժողովքին Հայ ազգին համար դարազրուխ կազմող այս որոշման հետեւեալը հեռագրից Միաբանութիւնս Հայ Հանրապետութեան Պատուիրակութեան.

Paris, Délégation République Arménienne.

Indicible joie par dépêche, annonçant fin d'une servitude de siècles et d'un passé sanglant. Congrégation, consciente de sa tâche et importance capitale du jour promet redoubler ses efforts pour la gloire et prospérité de notre chère Nation.

Congrégation des Méchitharistes de Vienne.

Այս մեծ իրողութեան մասին պիտի գրենք յաջորդ թուին մէջ:

Խմբագրութիւն «Հանդիսի»: